

YANSITICI DÜŞÜNMEYE DAYALI ÖĞRETİMİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE UYGULANMASI*

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Mustafa GÜL¹, Banu YÜCEL TOY²

* Bu çalışma 10.10.2019 tarihinde Ankara Üniversitesinde gerçekleştirilen VII. Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretimi kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

1 Nuri Pakdil Ortaokulu, Kahramanmaraş, Türkiye, mstfgl24@gmail.com, ORCID: 0000-0001-7641-3256.

2 Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, İstanbul, Türkiye, byuceltoy@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0460-4656.

Geliş Tarihi: 17.04.2020 Kabul Tarihi: 06.12.2020 DOI: 10.37669/milliegitim.721801

Öz: Bu araştırmanın amacı yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki uygulama sürecini, bu uygulamanın öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimlerini nasıl etkilediğini incelemektir. Bu çalışma eylem araştırması deseni temele alınarak karma yöntemle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın nicel boyutunda tutum ve yansıtıcı düşünmeye yönelik ölçek verileri yer alırken, çalışmanın nitel boyutunda öğrencilerin deneysel işleme yönelik görüşleri ve araştırmacının gözlem bulguları yer almıştır. Bu çalışmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabılır durum örnekleme kullanılmıştır. Araştırma süresince yansıtıcı düşünme çerçevesinde hazırlanan etkinliklerle bu beceri ve derse karşı tutumu geliştirmeye yönelik planlanan döngüler içinde öğrenme yaşantıları hazırlanmış, uygulamalar gözlem ve etkinliklerin sonuçlarına göre değerlendirilmiş ve düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmada, yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin öğrencilerin çok boyutlu düşünme, öğrenme süreci üzerine düşünme ve öz-düzenleme becerilerinin gelişimini olumlu yönde etkilemesinin yanı sıra öğrencilerin anlamlı ve kalıcı öğrenme deneyimi elde etmelerine de katkı sağladığı ortaya çıkmıştır. Araştırmanın sonunda, yansıtıcı düşünme temelli öğrenme yaklaşımı çerçevesinde gerçekleştirilen öğretim sürecinin öğrencilerin yansıtıcı düşünme becerilerini geliştirdiği ve öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarının olumlu yönde artmasını sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: yansıtıcı düşünme, sosyal bilgiler, tutum, eylem araştırması

IMPLEMENTATION OF REFLECTIVE THINKING BASED INSTRUCTION IN THE SOCIAL STUDIES COURSE

Abstract:

The general aim of this study is to examine how the 7th grade social studies course, which reflects reflective thinking, is applied to students' cognitive and affective development. Since this study included both quantitative and qualitative methods, a single-sample pretest-posttest based on a complementary mixed model was performed based on an action research model with a weak experimental design. In the quantitative dimension of the study, while the scale and the scale data for reflective thinking are included, the qualitative dimension of the study includes the views of the students about experimental processing and the observation findings of the researcher. In this study, easily accessible case sampling, one of the purposive sampling methods, was used. During the research, learning experiences were prepared within the planned cycles to improve the attitude towards this skill and lesson with the activities prepared within the framework of reflective thinking, and the applications were evaluated according to the results of the observations and activities. According to the obtained results, necessary arrangements have been made and action plans have been arranged and other stages have been started. Thus, the action research was completed by arranging the solutions for the problems encountered in the process. In the research, it was revealed that teaching based on reflective thinking positively affected the development of students' ability to think multidimensionally, thinking about the learning process and self-regulation, as well as contributing to students' obtaining a meaningful and permanent learning experience. At the end of the research, it was concluded that the teaching process carried out within the framework of the reflective thinking-based learning approach developed the reflective thinking skills of the students and increased the students' attitudes towards the Social Studies course in a positive way.

Keywords: reflective thinking, social studies, attitude, action research

Giriş

Düşünme, karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek, olaylar ve durumular arasında bağ kurmak, çevresini ve gerçek dünyayı anlamak için kasıtlı ve planlı zihinsel etkinliklerde bulunma süreci olarak tanımlanabilir (Alkın Şahin ve Tunca, 2013). Düşünme potansiyelinin yüksek olması bireyin kendini tanımasına, düşüncelerini sorgulamasına ve öğrenme süreçlerine eleştirel bir gözle bakmasına katkı sağlamaktadır. Bireylerin

düşünme potansiyelini arttıracak becerilerden birisi de yansıtıcı düşünme becerisidir. Yansıtıcı düşünmenin temelini yansıtma kavramı oluşturmaktadır. Dewey'in (1933) bilişsel sorgulama süreci olarak tanımladığı yansıtma kavramının kökeni Platon felsefesindeki sokratik tartışmaya dayandırılabilir (Tok, 2008). Yansıtma Boyd ve Fales (1983) tarafından bireyin karşılaştığı bir sorunla ilgili içsel sorgulama yapma süreci olarak tanımlanmıştır. Yansıtıcı düşünme ise, herhangi bir bilgi yapısını etkin, tutarlı ve dikkatli bir şekilde düşünme olarak tanımlanabilir (Dewey, 1933). John Dewey'in eğitime kazandırdığı yaparak yaşayarak öğrenme yaklaşımını yansıtıcı düşünmeyle ilişkilendirmek mümkündür (Demirel, 2015). Yansıtıcı düşünmenin eğitimdeki temel soruları, öğrenen açısından neden öğreniyorum; öğretene açısından neden öğretiyorum sorusunu kendilerine sormaları olarak görülebilir (Wakefield, 1996). Bu sorular eğitimin temel unsurları olan öğrenme ve öğretim süreçlerini geliştirir. Bu bağlamda yansıtıcı öğretim, öğretim süreçlerini gözlemleyerek bunun üzerine düşünmek ve eğitim sürecini geliştirmektir (Bölükbaş, 2004).

Yansıtıcı öğretim bilişsel açıdan öğrencilerin problem çözme becerisine sahip, öğrenme düzey ve sorumluluklarının farkında, öğrenme süreçlerini yönetebilen bireyler olmasını sağlarken duyuşsal açıdan sosyal, iletişime açık, öğrenmeye istekli, özgüvenleri gelişmiş bireylerin yetişmesini sağlar. Bunların yanı sıra yansıtıcı düşünme öğrencilerin öğrenmelerini hayatlarına yansıtma becerilerini geliştirir (Dewey, 1933; Demirel, 2015; Ünver, 2015; Sönmez, 2015). Yansıtıcı düşünme becerisine sahip öğrenciler edineceği bilgilerin yaşamına ne gibi katkılar sağlayacağı üzerine düşünürler. Bu durum da bu öğrencilerin derse karşı güdülenmelerini artırır, öğrenme süreçlerine olan ilgilerini arttırarak derslere dikkatlerini daha fazla yoğunlaştırmalarını sağlar. Bu öğrenciler bilinçli olmaları nedeniyle öğrenme motivasyonlarını sürekli canlı tutmalarının yanı sıra öğrenme süreçlerini detaylı bir şekilde planlarlar (Senemoğlu, 2018; Uygun, 2012). Nihayetinde Bölükbaş'ın (2004) yansıtıcı öğretimin; ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Türkçe dersine yönelik tutumuna etkisine yönelik gerçekleştirdiği çalışmada yansıtıcı öğretimin uygulandığı grubun Türkçe dersine karşı tutumlarında pozitif anlamda bir değişimin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine Tok'un (2008) Fen Bilgisi dersi için yaptığı çalışmada da benzer şekilde yansıtıcı öğretimin Fen Bilgisi dersine yönelik tutumu olumlu şekilde etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

21. yüzyılda insanlık bilgiye çok çeşitli kanallarla hızlı bir şekilde ulaşmayı başarmıştır. Ancak bu bilgiyi hayata nasıl yansıtacağıyla ilgili ciddi problemler söz konusudur. Bu bağlamda eğitim sistemleri bilgiyi hayatta nasıl kullanacağını bilen bireyleri yetiştirme sorunuyla karşı karşıyadır. Bu sorunu çözmede sağladığı katkılar ele alındığında, yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim uygulanmaya değer bir yaklaşımdır. Yansıtıcı düşünme öğrencilerin bir problem durumuyla karşılaştıklarında o problem üzerine düşünme, çözüm yolları arama ve buldukları çözümü uygulama süreçlerinde de kendini gösterir (Kızılkaya ve Aşkar, 2009). Bu bağlamda yansıtıcı öğretim sürecinde öğrenci problemlere karşı aktif düşünme süreçleriyle sorumluluk alır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının uygulanmasında uyulacak hususlar başlığı altında

“Sosyal Bilimler olarak sosyal bilgiler” ve “yansıtıcı düşünme olarak Sosyal Bilgiler” anlayışlarına önem verilmelidir. Okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanılarak öğrenciler sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırılmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşünmeleri sağlanmalıdır” ifadeleri yer almaktadır (MEB, 2018). Dolayısıyla, Sosyal Bilgiler dersinde yansıtıcı düşünmeye dayalı bir öğretimin uygulanması söz konusu amaçlara hizmet etmesi açısından önemlidir.

Alan yazında yansıtıcı düşünme ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmaların özellikle öğretmenlerin yansıtıcı düşünme eğilimleri (Adatepe, 2018; Çiçek, 2018; Erdoğan ve Şengül, 2014; Erol, 2019; Karadağ, 2010; Koca, 2017; Rogers, 2016; Tekeli, 2016; West, 2002), yansıtıcı düşünmenin diğer düşünme türleriyle ilişkisi (Ghanizadeh, 2017; Okuyucu, 2019; Kadakal Tek, 2019), Matematik dersinde yansıtıcı düşünmenin etkileri (Altuntaş, 2019; Kadakal Tek, 2019; Tuncel, 2019) gibi alanlara yoğunlaştığı, Sosyal Bilgiler dersi bağlamında ise, yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin öğrenciler üzerindeki etkilerine ilişkin çalışmaların sınırlı ve deneysel olduğu tespit edilmiştir (Ersözlü, 2008; Uygun, 2012). Yansıtıcı düşünme becerisinin geliştirilmesi bir süreç gerektirmektedir. Bu doğrultuda, yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimleri üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlayan eylem araştırması deseninde çalışmalar, bu süreci yönetme, ortaya çıkan problemleri çözme yolları bulunması açısından önemlidir. Ancak bu konuda eylem araştırması deseni kullanılan çalışmalara özellikle de Sosyal Bilgiler alanında pek rastlanmamıştır. Bu sebeple, bu doğrultuda yapılacak bir çalışmanın uygulayıcısı olan öğretmenlere, programda yer verilmesinden dolayı program geliştirmecilere, uygulama deseni ile araştırmacılara yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı, yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin uygulandığı 7.sınıf Sosyal Bilgiler dersinin, uygulama sürecini incelemek ve öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimlerini nasıl etkilediğini belirlemektir. Bu bağlamda, bilişsel açıdan öğrencilerin yansıtıcı düşünme becerileri, duyuşsal açıdan derse yönelik tutumları dikkate alınmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

1. 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde, yansıtıcı düşünmeye dayalı olarak hazırlanan etkinliklerin uygulamasında karşılaşılan sorunlar nelerdir ve bu sorunlara çözüm önerileri nelerdir?

2. Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim uygulanan sınıfın yansıtıcı düşünme becerilerine ilişkin ön test ve son test puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

3. Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim uygulanan sınıfın derse yönelik tutumlarına ilişkin uygulanan ön test ve son test puanları arasında anlamlı fark var mıdır?

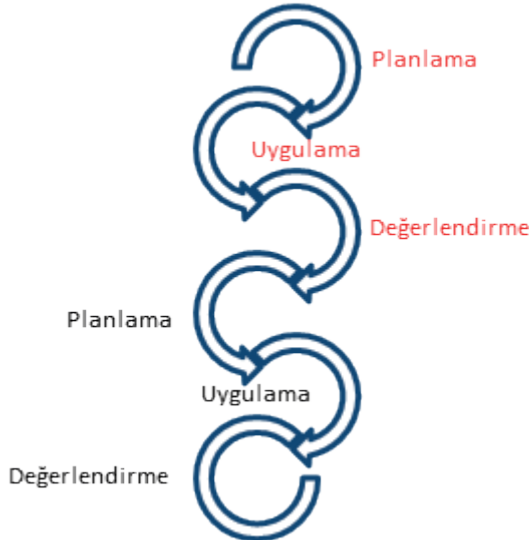
4. Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim uygulanan sınıfın öğrencilerinin yansıtıcı düşünme öğretimine ilişkin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışma eylem araştırması modeli temele alınarak karma yöntemle gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın nicel boyutunda tutum ve yansıtıcı düşünmeye yönelik ölçek verileri yer alırken, çalışmanın nitel boyutunu öğrencilerin deneysel işleme yönelik görüşleri oluşturmaktadır. Eylem araştırması, kişilerin kendi mesleki eylemleri hakkında araştırma yapmaları ve değişim için eyleme geçmeleri temelinde gerçekleşen sistematik bir müdahale süreci olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bu çalışmada, Sosyal Bilgiler dersinde yansıtıcı düşünme becerisine dayalı öğretimi uygulamak için ilköğretim seviyesinde bir sınıf belirlenmiştir. Bu doğrultuda, araştırma boyunca sürekli olarak planlama, uygulama ve değerlendirmeyi içeren döngüsel yaklaşım temele alınmıştır. Araştırma süresince yansıtıcı düşünme çerçevesinde hazırlanan etkinliklerle bu beceri ve derse karşı tutumu geliştirmeye yönelik Şekil 1’de gösterildiği gibi planlanan döngüler içinde öğrenme yaşantıları hazırlanmış, uygulamalar gözlem ve etkinliklerin sonuçlarına göre değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre gerekli düzenlemelere ilişkin eylem kararları alınarak diğer aşamalara geçilmiştir. Böylece, süreçte karşılaşılan problemlere yönelik çözümlerin neler olabileceği süreç içinde düzenlenerek eylem araştırması tamamlanmıştır.

Şekil 1. Eylem Araştırması Döngüsü

Araştırmacının Rolü

Araştırmacı 15 yıldır Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Eylem araştırması, araştırılan durumun içinde olan, bu durumla doğrudan ilgili olan kişiler tarafından yapılır. Sınıf ortamında araştırmacı, bu ortamda bulunan öğretmen olabilir (Büyüköztürk, vd., 2018). Bu bağlamda eylem araştırması süreci, araştırmanın yapıldığı sınıflarda öğretmen olan araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmayı gerçekleştiren diğer araştırmacıyla yansıtma toplantıları yapılmış, süreçte yaşananlar sık sık tartışılmış ve üç kez uzmanlarla toplantılar yapılarak araştırma süreci yönetilmiştir.

Katılımcılar

Araştırma grubunun oluşturulmasında, araştırmacının kendi görev yaptığı okulda öğrenim gören öğrencilerle çalışmayı yürüteceği için amaçlı örnekleme yöntemlerinden “Kolay Ulaşılabilir Durum Örnekleme” kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu, 2018/2019 eğitim öğretim yılında Kahramanmaraş İlinde, sosyo-ekonomik düzeyleri orta seviyede öğrencilerin devam ettiği bir devlet ortaokulunun 7.sınıf düzeyinde eğitim gören 16’sı kız ve 14’ü erkek olmak üzere toplam 30 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmanın 7. sınıf düzeyinde tercih edilmesinin nedeni; 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi programında yer alan araştırmanın uygulandığı “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” ünitesi kazanımlarının yansıtıcı düşünme etkinliklerine fırsat verebilmesidir. Bu bağlamda ilgili ünite kapsamında yer alan “*Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.*” gibi kazanımların yansıtıcı düşünme etkinliğine fırsat verebileceği araştırmacılar tarafından düşünülmüştür. Bunun yanı sıra bu yaş gurubu öğrencilerinin soyut düşünebilme yeterliliğine sahip olmaları bu sınıf düzeyinin tercih edilmesinin bir diğer gerekçesini oluşturmuştur. Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır.

İşlem

Araştırmanın uygulama kısmı, MEB’in (2018) ilköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” ünitesi kapsamında gerçekleşmiş olup dersin öğretme-öğrenme süreci, yansıtıcı düşünme temelli öğrenme yaklaşımına uygun olarak düzenlenmiştir. Haftalık üç saat olan bu dersteki uygulama 4 hafta devam etmiştir ve dersler araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın uygulandığı ilk derste, araştırmacı öğrencileri bu çalışmanın yapılma amaç ve gerekçesi hakkında bilgilendirmiştir. Bu bağlamda ilgili ünitenin yansıtıcı düşünme temelli öğrenme yaklaşımına göre işleneceği ifade edilmiştir. Dört haftalık süreçte sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımlara ve ders kitabında yer alan etkinliklere ek olarak her bir ünite ile ilgili öğrencilere yansıtıcı düşünme etkinlikleri uygulanmıştır.

Etkinlik 1: Kim Mutlu (Münazara Etkinliği): Öğrencilere günümüzde insanların çoğunluğunun şehir merkezlerinde yaşadığı bu yeni yaşamın insanın hayatının kolay-

laştırmasının yanında zorlaştırdığı belirtilerek binlerce yıl önce yaşayan insanların mı daha mutlu yoksa günümüzdeki insanların mı mutlu olduğu üzerine tartışmaları istenmiştir. Sonraki ders için iki grup öğrenciye münazara yaptırılmıştır. Bu etkinlikle öğrencinin önbilgilerinden hareketle bir konuyu etraflıca düşünmesi, kendi düşüncelerini ifade etmesi, yeni düşüncelere ulaşması, sorun çözme becerisini geliştirme- si, düşünce sorumluluğuna sahip olması farklı bakış açılarını doğal karşılayabilmesi amaçlanmıştır.

Etkinlik 2: Bana Hayatının Hikayesini Anlat: İnsanların ve toplumun yerleşimini etkileyen doğal ve beşerî faktörlerin (iklim, bitki örtüsü, tarım, sanayi, turizm gibi.) kendilerini ve ailelerini nasıl etkilediğiyle ilgili içinde bu faktörlerin isimlerinin geçtiği bir hikaye yazmaları istenmiştir. Bu etkinlikle; öğrencilerin deneyimleri üzerine düşünmeleri, görüş ve düşüncelerini anlamlı şekilde bir araya getirebilmeleri amaçlanmıştır.

Etkinlik 3: Hayal Et: “Bugünkü insanlığı tehdit eden en önemli sorunlar nelerdir? İnsanlar neden göç eder? Göç insanları bireysel anlamda ve toplumsal anlamda nasıl etkiler?” sorularıyla soru- cevap tekniği uygulanmıştır. Öğrencilere göçün etkileriyle ilgili gazete haberleri paylaşılmıştır. “Sonrasında 100 yıl önce yaşasaydın yaşamın nasıl olurdu? Hayatını yönlendiren durumlar neler olurdu? Bugünkü yaşamından neler farklı olurdu? Nereye yerleşirdin? Ne kadar süre orada yaşardın? Göç eder miydin? Başka yerlere yerleşmek istesen ve yerleşmene izin verilirse ne hissederdin?” soruları ışığında hayal etmeleri ve bunu yazıya dökmeleri istenmiştir. Bu etkinlikle öğrencinin empati kurması sağlanarak geçmişi ve bugünü kıyaslayabilmesi, yerleşim ve göç olgusu üzerine yansıtıcı düşünmesi amaçlanmıştır.

Etkinlik 4: Günlüğüm: Öğrencilerden her haftanın son dersinde toplamda 4 kez olmak üzere öğrenme süreçleri ve performansları ile ilgili günlük yazmaları istenmiştir. Bu etkinlikle öğrenenin kendi öğrenme sürecini analiz ederek değerlendirmesi yoluyla öğrencinin kendi öğrenme sürecini yansıtması amaçlanmıştır.

Etkinlik 5: Kavram Haritası: Öğrencilerden üniteyle ilgili kavram haritaları hazırlamaları istenmiştir. Bu etkinlikle üniteye işlenen kavramlarla ilgili ne düzeyde bilgi sahibi oldukları ve kavramlar arası ilişkiler üzerine düşünmeleri sağlanmıştır. Kavramları öğrenmeye yönelik planlar yapmaları sağlanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri çeşitliği sağlamak amacıyla farklı nitel ve nicel veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Bu araştırmada; yansıtıcı düşünme beceri ölçeği, sosyal bilgiler tutum ölçeği, görüş formu, araştırmacı yansıtma raporu kullanılmıştır.

Nicel Veriler

Problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerileri ölçeği: Yansıtıcı düşünme öğretimi uygulaması öncesinde ve sonrasında öğrencinin sahip olduğu problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme beceri düzeyleri arasındaki farklılığı tespit etmek

amacıyla Aşkar ve Kızılkaya (2009) tarafından geliştirilen Problem Çözmeye Yönelik Yansıtıcı Düşünme Becerileri Ölçeği (PÇYYDBÖ) uygulanmıştır. Ölçek, İlköğretim 7. sınıfta okuyan 339 öğrenciye uygulanmış toplanan verilere doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Verilerin faktör analizine uygunluğunu belirlemek amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Bartlett testi yapılmıştır. KMO değeri "0.872" ve Bartlett's Test of Sphericity değeri 1084.329 olarak bulunmuştur ($p < 0.01$). Problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerisi ölçeğinin geçerlik çalışmaları çerçevesinde doğrulayıcı faktör analizi sonucu uyum indeksleri GFI= 0,92, AGFI= 0,89, NNFI= 0,93, CFI= 0,95, RMSR= 0,08, RMSEA= 0.071 olarak hesaplanmıştır. Faktörlerin güvenilirlik analizi sonucuna göre Cronbach Alfa değerleri, sorgulama faktörü için 0.73, nedenleme faktörü için 0.71, değerlendirme faktörü için 0.69 bulunmuştur. Ölçek maddelerinin tümü için bu değer 0,83 olarak hesaplanmıştır.

Sosyal bilgiler dersi tutum ölçeği: Yansıtıcı düşünme öğretiminin öğrencinin sahip olduğu Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutum düzeyinde anlamlı farklılık olup olmadığını tespit etmek amacıyla Demir ve Akengin (2010) tarafından geliştirilen Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği (SBDTÖ) öntest ve sontest olarak uygulanmıştır. Ölçek, ilköğretim okullarının 6. ve 7. sınıflarında öğrenim görmekte olan 640 öğrenciye uygulanmıştır. Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsamında başlangıçta açımlayıcı faktör analizi çalışmalarına yer verilmiş, daha sonra doğrulayıcı faktör analizi çalışmaları ile tamamlanmıştır. SBDTÖ'nün bütününe ilişkin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı 0.932'dir. Testin birbirine eşit iki ayrı bölüme ayrılması ile hesaplanan Spearman Brown iç tutarlılık katsayısı 0.931 ve Guttman iç tutarlılık katsayısı 0.930'dur. Bu sonuçlara göre Sosyal Bilgiler Dersi Tutum Ölçeği'nin güvenilir bir ölçüm aracı olduğu söylenebilir.

Nitel Veriler

Görüş formu: Öğrencilerin deneyim, tutum ve düşüncelerin yansıtması amacıyla görüş formu hazırlanmıştır. 3 öğrenci üzerinde ön uygulama yapılmış, 2 uzmanın görüşü alınarak görüş formu sadeleştirilerek son şekli verilmiştir. Görüş formunda, yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin faydası, katkıları, sevdikleri ve sevmedikleri etkinlikler, yaşadıkları zorluklar, yansıtıcı düşünmeye dayalı dersin diğer derslerden farklılığı, devam etmesine ilişkin görüş ve öneriler hakkında sorular sorulmuştur.

Araştırmacı yansıtma raporları: Araştırmacı aynı zamanda etkinliklerin uygulayıcısıdır. Uygulama etkinliklerinin uygulandığı her günün sonunda o gün ve uygulamalara yönelik gözlemlerine ilişkin yansıtıcı notlar almıştır.

Verilerin Analizi

Nicel Verilerin Analizi

Öğrencilere verilen yansıtıcı düşünme ölçeği ve SBDTÖ öntest ve sontest puanları arasından anlamlı farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla öncelikle parametrik

testlerin ön koşulu olan normallik sayıltısı kontrol edilmiştir. Bu araştırmada verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini belirlemede basıklık ve çarpıklık katsayılarına bakılmış ve kişi sayısı 50'nin altında olduğu için Shapiro-Wilks testi sonuçlarına bakılmıştır. Sonuçlar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Normallik Sonuçları

	Shapiro-Wilk	sd	p	Basıklık	Çarpıklık
Öntutum	.955	30	.233	-.526	-.404
Sontutum	.934	30	.063	-.098	-.772
Önyansıtıcı	.909	30	.014	1.421	-1.145
Sonyansıtıcı	.967	30	.467	-.836	-.014

Tablo 1 incelendiğinde basıklık ve çarpıklık katsayıları. -1, +1 arasında ise dağılımın normal olduğu kabul edilmektedir. Bu sonuçlara göre, sadece yansıtma ölçeği öntest verileri -1 ve 1 aralığında değildir. Bu sebeple, tutum öntest ve sontest puanları arasındaki farklılığı test etmek için ilişkili örneklem t –testi kullanılmıştır. Ancak, öğrencilerin yansıtıcı düşünme beceri öntest ve sontest puanları arasında fark olup olmadığını tespit etmek için parametrik olmayan testlerden Wilcoxon işaretli sıralar testi yapılmıştır.

Nitel Verilerin Analizi

Öğrenci görüşme formları ve öğretmen yansıtma raporları ile toplanan nitel veriler uygulama sürecinde her döngüde süreç içinde analiz edilmiştir. Öğretmen gözlemlerine dayalı yansıtıcı raporlar ile ilgili betimsel analiz yapılmıştır. Uygulama sonrası uygulanan görüş formları ise içerik analizi tekniğiyle analiz edilmiştir. Dökümü yapılan veriler kodlanarak, daha sonra tümevarım yaklaşımı ile bu kodlar bir araya getirilerek temalar oluşturulmuştur. Kodlama ve tema oluşturma süreçlerinde nitel araştırma konusunda iki uzmandan yardım alınarak tek araştırmacının yanlılığı giderilerek araştırma verilerinin geçerlik ve güvenilirliği sağlanmaya çalışılmıştır. Alıntılara yer verilerek bulgular anlamlı hale getirilmeye, katılımcının duygu ve düşüncesi detaylı bir şekilde yansıtılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Eylem araştırmasının nitelikli olabilmesi için nesnellik, geçerlilik ve güvenilirlik kriterlerini taşıması oldukça önemlidir. Bu üç kriteri sağlayan araştırmalar doğru sonuçlara ulaşılmasını sağlayabilir (Büyüköztürk vd., 2018). Bu çalışmada araştırma 4 hafta gibi bir sürece yayılarak araştırmacı, öğrenciler ve uzmanlarla sürekli etkileşim içerisinde olmuştur. Bununla birlikte araştırma konusunun farklı boyutlarda değerlendirilmesi ve anlamlandırılabilmesine yardımcı olmak ve araştırma sonuçlarının inandı-

ncılığını, geçerlilik ve güvenilirliğini artırmak için çeşitleme stratejisi uygulanmıştır. Çeşitleme birden fazla yöntemin ve veri toplama aracının bir arada kullanılmasıdır. (Patton, 2014). Bu çalışmada; yansıtıcı düşünme ölçeği, tutum ölçeği, araştırmacı yansıtma raporları ve öğrenci görüş formlarıyla veri toplamada çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Nitel ve nicel veriler eş zamanlı incelenerek tutarlılık sağlanması amaçlanmış ve birbirini destekler şekilde bulgular kısmında sunulmuştur. Yansıtıcı düşünme ölçeği, tutum ölçeği, yansıtıcı raporlar, öğrenci ürünleri ve öğrenci görüş formlarıyla veri toplamada çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Toplanan nicel ve nitel veriler birbirini destekler şekilde bulgular kısmında sunulmuştur. Ölçeklerle ilgili geçerlilik güvenilirlik bilgileri yöntem bölümünde paylaşılmıştır. Araştırmanın her aşamasında uzman görüşleri alınarak araştırma sürecinin denetlenmesi sağlanmıştır. Veri analizi sonuçları hakkında katılımcılar bilgilendirilmiş ve katılımcı teyidi sağlanmıştır.

Bulgular

Yansıtıcı düşünmeye dayalı olarak hazırlanan etkinlikler, etkinliklerin uygulamasında karşılaşılan sorunlar ve eylem kararları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Olarak Hazırlanan Etkinlikler, Etkinliklerin Uygulanmasında Karşılaşılan Sorunlar ve Eylem Kararları

Hafta/Konu	Etkinlikler	Yansıtma sonuçları	Eylem Kararları
1.Nereye yerleşelim	Kim mutlu (Münazara)	Öğrencilerin bu etkinlikte genel anlamda oldukça aktif oldukları derse olan ilgilerinin üst düzeyde olduğu gözlenmiştir. Ancak sınıftaki bazı öğrencilerin ise süreci sürekli izlediği pasif kaldığı gözlenmiştir.	Her öğrencinin bireysel olarak aktifleşebileceği etkinliklere yer verilmesine karar verilmiştir. Bunun yanı sıra öğrencilerden portfolyo hazırlamaları istenmiştir.
2.Tablo ve grafiplerle ülkemiz	Bana hayatının hikâyesini anlat (hikâye yazma)	Bu etkinlikle daha önce yaşanan bazı öğrencilerin pasif kalma sorununun çözüldüğü gözlenmiştir. Bazı öğrencilerin ise daha önce işlenen konularla ilgili eksiklerinin olduğu öğrenci hikâyelerinden anlaşılmıştır.	Öğrencilerin ünitenin bu zamana kadarki süreçlerde işlenen konularla ilgili eksikliklerini gidermek adına bu konularla ilgili etkinliklere yer verilmesine karar verilmiştir. Bu bağlamda öğrencilere her hafta konu sonlarında öğrenme günlükleri yazdırılmasına karar verilmiştir.
3.Doğduğun yer mi doyduğun yer mi? Yerleşme ve seyahat özgürlüğüm var	Hayal et. (Soru cevap, gazete haberleri, hikâye yazma)	Öğrencilerin soru cevaplarla ilgisinin konuya yoğunlaştığı gözlenmiştir. Gazete haberleri ile konun ne kadar hayatlarının içinde olduğunu fark ettikleri gözlenmiştir. Hayallerini yazma etkinliklerinde öğrencilerin çok farklı bakış açılarına sahip oldukları gözlenmiştir. Öğrencilerin önceki öğrenmeler üzerine düşündüğü ve kendi öğrenme süreçlerine yönelik analizler yaptığı gözlenmiştir.	Daha önce yaşanan öğrencilerin konu eksikleri sorununu çözmeye yönelik olarak gerçekleştirilen günlüğüm etkinliği sonrasında öğrencilerin konu eksiklerinde kısmen iyileşmeler olsa da hala eksikliklerin devam ettiği gözlenmiştir. Bu sorunu çözmek adına öğrencilerin bütün üniteyi kapsayacak şekilde kavram haritaları oluşturmaları planlanmıştır.
4.Nereye yerleşelim Tablo ve grafiplerle ülkemiz Doğduğun yer mi doyduğun yer mi Yerleşme ve seyahat özgürlüğüm var	Kavram haritası Portfolya hazırlama	Öğrencilerin bütün üniteyi bütünleştirecek şekilde kavram haritalarını başarılı bir şekilde hazırladıkları gözlenmiştir. Kavram haritası uygulamasının her konudan sonra yapılmasının öğrencilerin konuları daha iyi kavramalarına katkı sağlayacağı fark edilmiştir. Öğrencilerin genel anlamda başarılı portfolyo hazırladıkları ancak bazı öğrencilerin bu konuda zayıf kaldıkları gözlenmiştir.	Öğrencilere portfolyolarını daha zengin ve düzenli şekilde hazırlayıp sunmaları için ek süre verilmesine karar verilmiştir. Son aşamada verilen ek süre sonrasında öğrencilerin portfolyolarının zenginleştiği gözlenmiştir.

Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin öğrencilerin problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerilerine etkisi

Öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerilerinin anlamlı bir fark gösterip göstermediğine ilişkin “Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi” sonuçları Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Problem Çözmeye Yönelik Yansıtıcı Düşünme Ölçeği Öntest ve Sontest Puanlarının Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-Öntest	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	z	p
Negatif sıralar	13	8.81	114.50	-2.016	0.044
Pozitif sıralar	15	19.43	291.50		
Fark olmayan	2				

Tablo 3’de verilen analiz sonuçları, araştırmaya katılan öğrencilerin uygulama öncesi ve sonrası puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir ($z = -2.016$, $p < .05$). Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamı dikkate alındığında, gözlenen bu farkın pozitif sıralar, yani sontest puanı lehinde olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik olarak hazırlanan etkinliklerin, öğrencilerin problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerilerini geliştirmede etkili olduğu söylenebilir.

Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik tutumlarına etkisi

Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin öğrencilerin derse yönelik tutumlarına etkisini belirlemek amacıyla, uygulama öncesi ve sonrası uygulanan derse yönelik tutum ölçeği puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı “İlişkili Örneklem t-testi” ile test edilmiş sonuçları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutum Ölçeği Öntest ve Sontest Puanlarının İlişkili Örneklem T-Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	x	ss	sd	t	p
Tutum	Öntest	30	92.03	17.02	29	-2.137	.041
Puanları	Sontest	30	102.77	19			

Tablo 4 incelendiğinde öğrencilerin sosyal bilgiler dersine yönelik öntest ve sontest tutum puanları arasında sontest lehine anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir, $t(29) = -2.137$, $p < .05$). Puan ortalamaları incelendiğinde sontest puanının ($\bar{X} = 102,77$), öntest puanından ($\bar{X} = 92.03$) daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre, yansıtıcı

düşünmeye dayalı öğretimin öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumlarını olumlu şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Öğretim Sürecine Yönelik Öğrenci Görüşleri ve Öğretmen Gözlemleri

Öğrencilerin yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretime yönelik görüşlerinden elde edilen nitel bulguların içerik analizi sonucunda 8 tema elde edilmiştir. Bu temalar yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin katkıları, beğendiğim etkinlikler, beğenmediğim etkinlikler, yansıtıcı öğretimin farklılığı, karşılaşılan zorluklar, etkinliklerin devamına ilişkin talepler ve yansıtıcı öğretim sürecine yönelik öneriler şeklindedir. Elde edilen bulgular her bir tema başlığı altında açıklanmış, görüşme ve gözlemlerden alıntılara yer verilmiştir.

Tema1: Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Öğretimin Katkıları

Öğrencilerin sosyal bilgiler dersinde yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin öğrenmelerine katkısına ilişkin elde edilen kodlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Etkinliklerin Katkısına İlişkin Görüşmeden Elde Edilen Kodlar

Tema	Kodlar	Frekans
Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Öğretimin Katkısı	Eğlenme	6
	Daha çok bilgi	6
	İletişim gücü	6
	Anlama gücü	6
	Hayal gücü	4
	Aktif öğrenme	4
	İlgi ve sevgi artışı	2
	Farklı düşünme	1
Kalıcı öğrenme	1	

Tablo 5 incelendiğinde öğrencilerin tamamına yakını yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin kendilerine katkısı olduğunu düşünmektedir. Öğrencilerin bir kısmı dersin eğlenceli olduğu, anlama güçlerini artırdığı, daha çok bilgi edindiklerini ve iletişim güçlerini artırdıklarını belirtmişlerdir. Bir kısım öğrenci, etkinliklerin derse aktif katılımlarını sağladığını ve hayal güçlerini artırdığını ifade etmişlerdir. Ayrıca etkinlik-

lerin kalıcı öğrenmelerine, farklı ve yaratıcı düşüncelerine ve farklılıklara saygı duymalarına katkı sağladığını belirtmişlerdir. Birer öğrenci ise bu sürecin verimli öğrenme sağladığı, kendilerinin yazma yeteneklerini geliştirdiklerini ve etkinliklerin kendilerine gelecek ufku kazandırdığını dile getirmişlerdir. Araştırmacı gözlemleri de bu bulguları desteklemektedir.

Öğrencilerin bu konuya ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

ÖK7: *“Bu etkinlikler dersi daha iyi kavramamı sağlıyor. Örneğin münazaralar sayesinde karşıdaki kişiyi etkin dinlemeyi ve etkili konuşma yeteneğimi geliştirdiğimi düşünüyorum.”*
 ÖE5: *“Bu etkinlikler sayesinde hızlı ve orijinal öğrenme süreci yaşadım. Artık derse daha çok katılıyorum ve daha hızlı düşünüyorum.”*

Öğretmenin bu tema ile ilgili gözlemi aşağıdaki gibidir:

Öğrencilerin yansıtıcı düşünme etkinliklerini yaparken oldukça eğlendikleri ve bu süreçten memnun oldukları gözlemlenmiştir. Öğrencilerin derse yönelik ilgi ve isteklerinde önceki derslere göre artışın olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle derse yönelik ilgisi zayıf olan öğrencilerde bu artışın daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Tema 2: Etkinliklerin Beğenilme Durumu

Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim çerçevesinde uygulanan etkinliklere ilişkin öğrencilerden elde edilen görüşler bazı etkinliklerin beğenilip bazı etkinliklerin beğenilmemesi üzerine olmuştur ve bu bulgulara Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Etkinliklerin Beğenilme Durumuna İlişkin Elde Edilen Kodlar

Tema	Kodlar	Frekans
Beğendiğim etkinlikler	Münazara	25
	Kavram haritası	6
	Hayal et	6
	Hikayeleştirme	3
	Öğrenme günlükleri	3
Beğenmediğim etkinlikler	Beğenmediğim etkinlik yok	11
	Öğrenme günlükleri	6
	Münazara	6
	Hikayeleştirme	6
	Kavram haritası	3
	Hayal et	1

Tablo 6 incelendiğinde öğrencilerin bir kısmının bütün etkinlikleri beğendikleri tamamının ise mutlaka beğendikleri etkinliğin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin tamamına yakını münazara etkinliğini beğendiğini belirtmiş olup bu etkinliği be-

ğenme sebebi olarak, öğrencilerin münazarayı eğlenceli bulduklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin bir kısmı kavram haritası ve hayal et etkinliğini, bir kısmı hikayeleştirme ve öğrenme günlükleri etkinliğini beğendiklerini belirtmişlerdir. Diğer taraftan, bazı öğrencilerin öğrenme günlükleri, münazara, hikayeleştirme ve kavram haritası etkinliklerini, bir öğrencinin ise hayal et etkinliğini beğenmediği görülmüştür.

Öğrencilerin bu konuya ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

ÖE10: “Münazara etkinliğini çok beğendim. Çünkü gruplar halinde karşılıklı fikir alışverişini yaparak grup çalışmasına başışıklık kazandık. Hem de bilgilerimiz üzerine düşündük.”
ÖE14: “Hikayeleştirme etkinliğini yapmakta zorlandığım için beğenmedim. Galiba yazmayı sevmiyorum.”

Öğretmenin bu tema ile ilgili gözlemi aşağıdaki gibidir:

Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin uygulandığı ders saatlerinde öğrencilerin arkadaşlarıyla ve öğretmenle olan etkileşimlerinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

Tema 3. Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Öğretimin Farklılığı

Sosyal Bilgiler dersinde yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin önceki derslere göre farklılığına ilişkin öğrencilerin verdikleri yanıtlardan elde edilen kodlar tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Öğretimin Farklılığına İlişkin Elde Edilen Kodlar

Tema	Kod	Frekans
	Fark yok	2
	Uygulama öncesi sıkıcı	6
	Uygulama öncesi pasif	3
	Uygulama öncesi yüzeysel bilgi	1
Yansıtıcı öğretimin farklılığı	Uygulama sonrası eğlenceli	22
	Uygulama sonrası aktiflik	6
	Uygulama sonrası güzel	3
	Uygulama sonrası anlaşılır	3
	Uygulama sonrası derse sevgi artışı	3

Tablo 7 incelendiğinde öğrencilerin tamamına yakını etkinliklerle dersin olumlu anlamda önceki derslerle farklılaştığını belirtirken çok az öğrenci fark göremediğini belirtmiştir. Öğrencilerin bir kısmı yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim öncesinde dersin sıkıcı, pasif ve yüzeysel olduğunu belirtmişlerdir. Yansıtıcı düşünme etkinlikleri sonrasında önceye kıyasla dersin daha fazla eğlenceli olduğu ifade edilmiştir. Öğren-

cilerin bir kısmı ise etkinlik temelli derslerde kendilerinin daha aktif olduğunu, dersin daha güzel ve anlaşılır olduğunu ve bu dersi daha çok sevdiğini söylemişlerdir. Araştırmacı gözlemleri de bu bulguları desteklemektedir.

Öğrencilerin bu konuya ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

ÖK6:“Önceki derslerde sadece öğretmen aktifti. Biz taş heykeller gibi yerimizde duruyorduk. Fakat bu etkinliklere başladığımızdan beri hocayla beraber biz de aktifiz.” ÖE8:“Önceki derslerde sadece dersi dinleyip çıkıyorduk. Şimdi ise derste ki konuya farklı açıdan bakıp eğlenmeli vakit geçiriyoruz.”

Öğretmenin bu tema ile ilgili gözlemi aşağıdaki gibidir:

Yansıtıcı düşünme etkinlikleri öncesi öğrencilerin derse dikkatini yoğunlaştırmak oldukça güç iken bu etkinliklerle öğrencilerin dikkatlerini tamamen derse yoğunlaştırdıkları gözlenmiştir. Öğrencilerin farklı etkinliklerle karşılaştıklarında ilk anda tedirginlik yaşadıkları ama kısa sürede bu tedirginlikleri üzerlerinden atarak sürece uyum sağladıkları gözlenmiştir.

Tema 4. Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Öğretim Süresince Karşılaşılan Zorluklar

Sosyal Bilgiler dersinde yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim sürecinde karşılaştıkları zorluklara ilişkin elde edilen kodlar Tablo 8’de gösterilmiştir.

Tablo 8. Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Öğretim Süresince Karşılaşılan Zorluklara İlişkin Elde Edilen Kodlar

Tema	Kodlar	Frekans
Karşılaşılan Zorluklar	Yazmakta zorlandım	4
	Yeni fikir bulamadım	3
	Araştırma süreci yorucu	2
	Konuları anlayamadım	2
	Geride kaldım	1
	İfade güçlüğü yaşadım	1
	Gürültü oluştu	1

Tablo 8 incelendiğinde öğrencilerin bir kısmı, uygulama sürecinde zorluklarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Uygulama sürecinde zorluk yaşayan öğrenciler bu zorlukları; yazmakta zorlanma, yeni fikir bulmakta zorlanma, araştırma sürecinde yorulma, anlamada zorlanma, sınıfın gerisinde kalma, ifade güçlüğü ve gürültüden dolayı derse odaklanamama şeklinde ifade etmişlerdir. Araştırmacı gözlemleri de bu bulguları desteklemektedir. Bu bağlamda; öğrencilerin yansıtıcı düşünme etkinlikleri

esnasında özellikle yazımlarında sıkıntı yaşadıkları kelimeler ile ilgili arkadaşları ve öğretmenle iletişime geçtikleri gözlemlenmiştir. Yansıtıcı düşünme etkinlikleri uygulanırken oluşan rahat ve eğlenceli sınıf ortamı, bazen gürültü seviyesinin biraz yükselmesine sebep olmuş, bazı öğrencilerin bu durumdan rahatsız olduğu gözlemlenmiştir.

Öğrencilerin bu konuya ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

ÖE4: “Bazı etkinliklerde aklıma hiçbir şey gelmedi bu da zorlanmama neden oldu”. ÖK6: “İlk başlarda zorlanıyordum ama zamanla zorlanmamaya başladım artık etkinlikler beni eğlendiriyor”.

Öğretmenin bu tema ile ilgili gözlemi aşağıdaki gibidir:

Öğrencilerin yansıtıcı düşünme etkinlikleri esnasında özellikle yazımlarında sıkıntı yaşadıkları kelimeler ile ilgili arkadaşları ve öğretmenle iletişime geçtikleri gözlemlenmiştir. Yansıtıcı düşünme etkinlikleri uygulanırken oluşan rahat ve eğlenceli sınıf ortamı bazen gürültü seviyesinin biraz yükselmesine sebep olmuş bazı öğrencilerin bu durumdan rahatsız olduğu gözlemlenmiştir.

Tema 5. Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Öğretimin devamına ilişkin talepler

Sosyal Bilgiler Derslerinde yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin devam edip etmemesine ilişkin öğrenci görüşlerinden elde edilen kodlar Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Öğretimin Devamına İlişkin Elde Edilen Kodlar

Tema	Frekans	Kodlar	Frekans
Etkinliklerin devamına ilişkin talepler	Devam etmeli	Eğlenceli	24
		İyi anlama	9
		Çok yönlü	2
		Verimli ders	1
		Aktif öğrenme	1
		Kalıcı öğrenme	1
		Farklılıklara saygı	1
		Yazma becerisi	1
		Derse sevgi	1
		Devam etmemeli	2
Az öğreniyorum	1		

Tablo 9 incelendiğinde öğrencilerin tamamına yakını etkinliklerin devam etmesini isterken çok az bir kısmı etkinliklerin devam etmesini istemediklerini belirtmişlerdir. Etkinliklerin devam etmesini isteyen öğrencilerin nedenleri ile ilgili olarak büyük bir kısmı etkinliklerin eğlenceli olduğunu, bir kısmı etkinliklerin daha iyi anlamalarını sağladığını, öğrencilerin ikisi, etkinliklerin çok yönlü gelişimlerine katkı sağladığını

ifade ederken, birer öğrenci ise dersin daha verimli geçtiğini, etkinlikler sayesinde aktif öğrenme sağladıklarını, öğrenmelerinin daha kalıcı olduğunu, yazma becerilerini geliştirdiklerini, farklılıklara saygı duymayı öğrendiklerini ve dersi daha çok sevdiklerini ifade etmişlerdir. Bu gerekçeler, öğretimin katkısına ilişkin ifade edilen görüşler ile tutarlılık göstermektedir. Araştırmacı gözlemleri de bu bulguları desteklemektedir. Bu bağlamda; öğrencilerin yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim sürecinde çok eğlendikleri ve derse motivasyonlarının hayli iyi görüldüğü bu nedenle etkinliklerin devam etmesini istediklerini ifade ettikleri sık sık gözlenmiştir.

Öğrencilerin bu konuya ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

ÖE8: “Bence kesinlikle bu etkinlikler devam etmeli. Çünkü daha eğitici olduğunu düşünüyorum. ÖK12: “Tabii ki devam etmeli. Bu etkinliklerle hem eğlenip hem öğreniyorum çok zevkli bence.” ÖE3: “Devam etmeli. Çünkü derste gözlerim hareket ettiği için bakış açım da değişti.”

Öğretmenin bu tema ile ilgili gözlemi aşağıdaki gibidir:

Öğrencilerin genelinin etkinliklerin devamından yana oldukları gözlenmiştir. Bu durum ders zilinin çalmasına rağmen öğrencilerin teneffüse çıkmak istememelerinden anlaşılmıştır. Konuları daha iyi kavradıkları eğlenceli bir ortamın oluşturduğu öğrencilerin derse karşı daha olumlu bir tutum sergiledikleri gözlenmiştir.

Tema 6. Öneriler

Yansıtıcı Düşünme Öğretimine yönelik öğrencilerin önerilerine ilişkin elde edilen kodlar Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Öğrencilerin Önerilerine İlişkin Elde Edilen Tema ve Kodlar

Tema	Kodlar	Frekans
Etkinlik	Daha fazla etkinlik yapılmalı	10
	Etkinlikler devam etmeli	7
	Daha eğlenceli etkinlikler olmalı	6
	Daha fazla münazara olmalı	3
	Daha fazla kavram haritası etkinliği olmalı	3
	Münazara yapılması	1
	Daha az etkinlik yapılsın	1
Öğrenci katılımı	Grup çalışmaları artırılmalı	3
	Öğrencilerin katılımı daha da arttırılmalı	2

Tablo 10 incelendiğinde etkinlik ve öğrenci katılımına yönelik temaların ortaya çıktığı, öğrencilerin bir kısmı daha fazla etkinlik yapılmasını talep ederken bir kısmı ise etkinliklerin aynen devam etmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Öğrencilerin bir kısmı

daha eğlenceli etkinlik isteğinde bulunurken, bir kısım öğrenci münazara, kavram haritası ve grup çalışmalarının devamını ya da artırılmasını istediklerini belirtmişlerdir. İki öğrenci etkinliklerde öğrenci katılımının artırılması gerektiğini belirtirken birer öğrenci daha az etkinlik yapılmasını ve münazaranın yapılmamasını istemişlerdir.

Öğrencilerin bu konuya ilişkin görüşlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

ÖE7: *“Bence etkinlikler daha da artırılmalı özellikle münazara etkinliğine bayıldım.”* ÖK8: *“Daha eğlenceli etkinlikler eklenmeli. Bazı etkinlikleri bahçede yaparsak daha da verimli olabilir.”*

Öğretmenin bu tema ile ilgili değerlendirmesi aşağıdaki gibidir:

Öğrencileri eğlendiren etkinliklerin öğrencilerin derse ilgisini önemli derecede etkilemektedir. Etkinlik planlama süreçlerinde özellikle bu durumun göz önünde bulundurulması önerilebilir. Öğrenci merkezli olan bu etkinliklerin çeşitlerinin artırılması öğretim sürecini olumlu şekilde etkileyecektir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırma sonuçları, yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımı çerçevesinde gerçekleştirilen öğretim sürecinin öğrencilerin bilişsel ve duyuşsal gelişimleri üzerinde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Uygulama öncesi ve sonrası yansıtıcı düşünme ve tutum ölçek puanları arasında anlamlı farklılık elde edilmesinin yanı sıra öğrenci görüşlerinden ve araştırmacı gözleminden elde edilen bulgular da bu sonucu teyit edici yönde bilgi sağlamıştır.

Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin, öğrencilerin arkadaşları ve öğretmenleri ile arasında yoğun bir etkileşim ve iletişim içerisinde olmalarına, derslerde daha da eğlenerek öğrenmelerine, aktif olmalarına, hayal güçlerini geliştirmelerine, olaylara farklı açıdan bakabilmelerine, yazma becerilerinin gelişimine, bunların sayesinde anlamlı ve kalıcı öğrenme deneyimi elde etmelerine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde, Keskinçilic'in (2010) yansıtıcı düşünmeye dayalı etkinliklerle oluşturduğu öğretim süreci sonunda, temel bilimsel süreç beceri düzeyinde olumlu yönde öğrencilerde ilerleme olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Uygun'un (2012) yaptığı çalışmada ise yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı öğrencilerin akademik başarılarının arttığı ve öğrenmelerinin daha kalıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmayla yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim sürecinin yaratıcı ve yansıtıcı düşünme becerilerine katkı sağladığı sonucuna da ulaşılmıştır. Ersözlü (2008) yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin gerçekleştiği deney grubundaki öğrencilerin kontrol grubuna göre akademik başarı testinde bilgi düzeyinde anlamlı bir farklılığa sahip olmadığını, ancak kavrama, uygulama ve analiz düzeylerinde ve tüm başarı testinden aldıkları puanların kontrol grubundan anlamlı bir şekilde yüksek olduğunu belirlemiştir. Tok'un (2008) çalışmasında, yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin öğrencilerin Fen Bilgisi dersinde akademik başarılarını artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma ile yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumu olumlu yönde arttırdığı, programda önerilen öğretimin uygulandığı kontrol grubunda ise Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumların öğretim sonrasında değişmediği belirlenmiştir. Uygun'un (2012) yaptığı deneysel çalışma sonucunda da yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim yaklaşımının uygulandığı deney grubunda Sosyal Bilgiler dersine yönelik tutumların arttığı sonucu elde edilmiştir. Tok'un (2008) çalışması sonucunda da yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim sonrasında Fen Bilgisi dersine yönelik tutumların olumlu yönde etkilendiği ortaya çıkarılmıştır.

Sonuç olarak, bu çalışmayla yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretim sürecinin, öğrencilere kazandırmayı hedeflediği; farklı ve çok boyutlu düşünebilme, farklılıkları ve farklı fikirleri önemseme ve saygı duyma, bugün ve geleceği anlamlı hale getirme, kendi ve öğrenme süreci üzerine düşünme, ilgi, istek ve ihtiyaçlarının farkında olma, sorumluluk sahibi olma, kendini sözlü ve yazılı olarak ifade edebilme, araştırma tutkusuna sahip olma, öz-düzenleme becerisine sahip olma gibi özelliklerin gelişimini olumlu yönde desteklediği gözlenmiştir. Öğrencilerin yeni bilgileri öğrenmelerine, öğrenmelerin kalıcı olmasına, anlama güçlerini artırmalarına katkı sağlaması yönüyle öğrencilerin bilişsel gelişimine katkı sağladığı belirlenmiştir. Yansıtıcı düşünmeye dayalı öğretimin öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine bakışına olumlu yönde katkı sağlaması nedeniyle etkinliklerin artırılarak yansıtıcı öğretimin devam etmesinin önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu bilgiler ışığında, öğretmenlerin eğitim ortamlarını öğrencilerin deneyimleri üzerine düşünmelerine, kendilerini ve eğitim sürecini değerlendirmelerine olanak tanıyacak şekilde düzenlemeleri önerilebilir. Öğretim programlarının yansıtıcı düşünme yaklaşımına daha çok yer vermesi ve öğretmenlerin yansıtıcı düşünme becerilerinin gelişiminin sağlanması açısından Millî Eğitim Bakanlığının çalışma yapması faydalı olabilir.

Kaynakça

- ADATEPE, S. (2018). *Beden eğitimi ve spor yüksekokulunda okuyan öğretmen adaylarının girişimcilik özellikleri ile yansıtıcı düşünme düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- ALKIN ŞAHİN, S. & Tunca, N. (2013). *Düşünme becerileri, düşünmeyi destekleyen sınıf ortamı ve öğretmen davranışları*. G. Ekici ve M. Güven (Ed.) *Öğrenme-öğretme yaklaşımları ve uygulama örnekleri*. Ankara: Pegem.
- ALTUNTAŞ, L. (2019). *İlköğretim 7. Sınıf öğrencilerinin matematik dersinde problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerileri ile matematik dersine yönelik tutum ve başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- BOYD, E. ve Fales, A. (1983). Reflective Learning: Key to Learning from Experience. *Journal of Humanistic Psychology*. 23 (2), 99-117.

- BÖLÜKBAŞ, F. (2004). Yansıtıcı öğretim ile yabancı dil olarak Türkçe öğretimi. *Dünyada Türkçe Öğretimi Sempozyumu 6, 15-16 Nisan* Ankara.
- BÖLÜKBAŞ, F. (2004). *Yansıtıcı öğretimin (Reflective teaching) ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin Türkçe dersine yönelik tutum ve başarıları üzerindeki etkililiği*. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- BÜYÜKÖZTÜRK Ş. vd. (2018). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- ÇİÇEK, O (2018). *Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme eğilimleri ile öğretmen öz-yeterlikleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- DEMİREL, Ö. (2015). *Kuramdan uygulamaya program geliştirme*. Ankara: PegemA Yay. 10. Baskı.
- DEWEY, J. (1933). *How we think: A Restatement of the relation of reflective thinking to the educative process*. Boston, MA: D.C. Heath and Company.
- ERDOĞAN, F. ve Şengül, S. (2014). İlköğretim matematik öğretmeni adaylarının yansıtıcı düşünme düzeylerinin incelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi, 2(1)*, 18-30.
- EROL, O. (2019). *Öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının yansıtıcı düşünme konusundaki görüş ve uygulamaları*, Yüksek Lisans Tezi, Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- ERSÖZLÜ, Z. N. (2008). *Yansıtıcı Düşünmeyi Geliştirici Etkinliklerin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Akademik Başarılarına ve Tutumlarına Etkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- GHANİZADEH, A. (2017). The interplay between reflective thinking, critical thinking, self-monitoring, and academic achievement in higher education. *Higher Education, 74(1)*, 101-114.
- KADAKAL TEK, H. (2019). *8. Sınıf öğrencilerinin genel akademik başarıları ile matematik başarıları, üst bilişsel farkındalıkları ve yansıtıcı düşünceleri arasındaki ilişkiler*, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- KARADAĞ, M. (2010). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin yansıtıcı düşünme düzeylerinin incelenmesi (Şanlıurfa ili örneği)*, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- KESKİNKILIÇ, G. (2010). *İlköğretim 7. sınıf fen ve teknoloji dersinde uygulanan yansıtıcı düşünmeye dayalı etkinliklerin bilimsel süreç becerilerinin gelişimine ve başarıya etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- KIZILKAYA, G. ve Aşkar, P. (2009). Problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerisi ölçeğinin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim, 34 (154)* 82 - 92.
- KOCA, G. (2017). *Türkçe öğretmeni adaylarının yansıtıcı düşünme ve yaratıcılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Niğde Üniversitesi örneği)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

Yansıtıcı Düşünmeye Dayalı Öğretimin Sosyal Bilgiler Dersinde Uygulanması

- OKUYUCU, M.O. (2019). *Robotik kodlama eğitiminin lise öğrencilerinin üstbiliş ve yansıtıcı düşünme düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- PATTON, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- SENEMOĞLU, N. (2018). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya*. Ankara: Anı Yayınevi.
- ROGERS, Montra. L. (2016). *The Use of Reflective Practices in Applying Strategies Learned Through Professional Development in Social Studies Instruction*, Nova Southeastern University.
- SÖNMEZ, V. (2015). *Öğretim ilke ve Yöntemler*. Ankara: Anı Yayınevi.
- TEKELİ, İ. (2016). *Okul öncesi öğretmenlerinin yansıtıcı düşünme düzeyleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- TOK, Ş. (2008). Yansıtıcı düşünmeyi geliştirici etkinliklerin öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğine yönelik tutumlarına, performanslarına ve yansıtımalarına etkisi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 33(149).
- TUNCEL, C. (2019). *Sekizinci sınıf öğrencilerinin matematikle baş etme ve problem çözmeye yönelik yansıtıcı düşünme becerileri ile matematiksel akıl yürütmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- UYGUN, K. (2012). *Sosyal bilgiler öğretiminde yansıtıcı düşünme uygulamalarının akademik başarı ve tutuma etkisi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÜNVER, G. (2003). *Yansıtıcı düşünme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- ÜNVER, G. (2015). *Yansıtıcı düşünme. Eğitimde yeni yönelimler*. (Editör: Özcan Demirel). Ankara: Pegem Akademi.
- WAKEFIELD, J. (1996). *Educational psychology: Learning to be a problem solver. Reflective learning*, Australia: Eleanor Curtain Publishing.
- WEST, Mary Elizabeth. (2002). *Teacher thinking: Preactive planning, interactive, and reflective practices during new curriculum integration*. 3049135 Ph.D., The Ohio State University, Ann Arbor. ProQuest Dissertations & Theses Global database.